

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

מאת: יצחק בירך דסקל – דיין ומורה צדק וחבר בד"צ

בס"ד, גליון תמט, פרשת כי תבוא, תשפ"א

יעוץ לסכסוכי ממון, אישות, ועריכת חוזים וצוואות על פי ההלכה.

טל: 052-7611435 y.b.daskal@gmail.com

בית דין צדק "בינת המשפט"

נפקא מהתם נפקא, אבידת גופו מנין ת"ל (דברים כב, ב) והשבותו לו, אי מהתם הוה אמינא הני מילי בנפשיה, אבל מיטרח ואיגורי לא קמ"ל. והניצול חייב לפרוע למציל מה שהוציא. דאין אדם מחויב להציל נפש חבירו בממונו, היכא דאית ליה ממונא לניצול, כדאמר לקמן (עד, א) נרדף ששיבר את הכלים של רודף פטור, של כל אדם חייב. ואם היה מחויב להציל את הנרדף בממונו, אם כן יפטור משבירת הכלים, שהרי ממון חבירו מחויב להציל, וברשות שברם כדי להנצל" עכ"ל.

הנה מדכתיב "והשבותו לו", ילפינן שחייב להשיב בגופו אבידת אחיו, ומדכתיב לא תעמד על דם רעך, ילפינן שחייב לשכור אנשים שיצילו את אחיו אם אינו יכול להצילו בגופו, אלא שמכל מקום מוכיח הרא"ש שהניצול חייב לשלם למציל כל הדמים שהוציא עליו, ומביא ראיה לזה, מהא דנרדף ששבר כלים של אחרים בשעה שברח להציל נפשו חייב לשלם להם דמי הכלים, ואם נאמר שכל אחד חייב להוציא ממון מכיסו להציל את אחיו, ואין הניצול צריך לשלם לו, מדוע הנרדף צריך לשלם דמי כלים של אחרים, הרי הציל עצמו בכליהם, אלא שמע מינא דחייב להחזיר לו מה שהוציא מכיסו, והתורה לא באה ללמד שחייב להוציא ממון להציל חבירו, אלא לשכור לו אנשים שיצילוהו, והניצל חייב לשלם. זה תוכן דברי הרא"ש, וכן פסק הטור בחושן משפט סימן תכו.

והנה המחבר כתב בחושן משפט (תכו, א) וז"ל "הרואה את חבירו טובע בים, או לסטים באין עליו, או חיה רעה באה עליו, ויכול להצילו הוא בעצמו או שישכור אחרים להציל, ולא הצילחו כו' עובר על לא תעמוד על דם רעך (ויקרא יט, טז) עכ"ל, ולא כתב שהניצל צריך לשלם, וכתב על זה הסמ"ע (ס"ק א) וז"ל "או שישכור אחרים. דאילו להצילו בגופו, מוהשבותו לו (דברים כב, ב) נפקא, דאבידת גופו של חבירו צריך להשיב לו (סנהדרין עג, א), ומלא תעמוד על דם רעך (ויקרא יט, טז) מרבינן אפילו להוציא ממון על ידי שישכור אחרים להצילו צריך. וכתבו הרא"ש (סנהדרין פ"ח ס"י ב') והטור בסימן זה [סעיף א'] ז"ל, מיהו אם יש לו ממון להציל עצמו חייב לשלם לחבירו, והביא הרא"ש ראיה לדבר, ומהתימה שהשמיטו המחבר ומור"ם ז"ל" עכ"ל הסמ"ע. והש"ך כתב (שם, ס"ק א) וז"ל "או שישכור אחרים כו'. עיין בסמ"ע ס"ק א' עד ומהתימא שהשמיטו המחבר ומור"ם ז"ל כו' כבר כתבו מור"ם בי"ד סי' רנ"ג [רנ"ב] ס"ס י"ב בהגהה בשם מרדכי ע"ש וע"ש בב"י סכ"ב בשם מהרי"ו עכ"ל.

הזמין אמבולנס לשיכור שטעה שהוא חולה מסוכן

ובו יבואר: א. הזמין אמבולנס לחולה, מי משלם. ב. אם מת החולה, האם גם באופן זה יורשיו משלמים. ג. ההבדל בין הצלת ממון להצלת נפשות. ד. הזמין אמבולנס ומת החולה, מי משלם. ה. טעה וחשב שצריך לקרוא לאמבולנס, והתברר שלא היה צורך, האם חייב החולה לשלם. ו. נטל ממון מאחרים להציל נפשות, ואין לניצולים לשלם, מי משלם מה שנטל.

הנידון

"עברתי ליד גינה מאוחר בלילה, וראיתי בחור ישיבה שוכב על הספסל. חששתי שאינו חש בטוב, נגשתי אליו ונסיתי לעוררו וראיתי שהוא מעולף, חרדתי לשלוחו ומיד הזעקתי אמבולנס לפנותו לבית חולים, לאחר מכן התברר שהיה שתוי והשתכר בחתונת חבר. אתמול קבלתי תביעה לשלם עבור האמבולנס. נפשי בשאלתי, האם אני חייב לשלם, או הבחור. ומה הדין אם ליתני כסף להצילו, ואין לבחור לשלם, האם אני חייב לפרוע את החוב".

תשובה

הבחור ישיבה חייב לשלם, כיון שכל המוציא הוצאות להצלת חבירו, הניצול חייב לשלם, אפילו אם התברר שלא היה צורך בזה, כיון שלפי ראות עיני בשר ודם, היה חייב להצילו. והנוטל ממון מאחרים להציל אחד, ואין הניצול יכול לשלם, חייב לשלם מכיסו מה שנטל.

ביאור התשובה

הזמין אמבולנס לחולה מי משלם

בתחלה יש לברר מה הדין במי שראה אחד שמתמוטט ברחוב וכדו' והזמין אמבולנס עבורו, ויש לחולה ממון לשלם, והציל את חייו, מי משלם את האמבולנס. והנה בסנהדרין (עג, א) תניא "מניין לרואה את חבירו שהוא טובע בנהר או חיה גורתו או לסטין באין עליו שהוא חייב להצילו, תלמוד לומר (ויקרא, יט, טז) לא תעמד על דם רעך" ע"כ.

ופסק הרא"ש (סנהדרין פרק ח, סימן ב) וז"ל "גמ' תניא מנין לרואה את חברו שטובע בנהר או חיה גורתו או לסטין באין עליו שחייב להצילו, שנאמר (ויקרא יט, טז) לא תעמוד על דם רעך. והא מהכא,

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

שלא נפרעו בחייו, אין נפרעין מנכסי יתומים. שאין נפרעין מנכסי יתומים אלא מלוה בשטר או בעדים היכא דהודה בעת מיתתו שלא פרע בחייו, ואף אם האשה אומרת שלא נפרעו אינה נאמנת "עכ"ל.

והביא הרמ"א את דבריו להלכה בחושן משפט (קח, א) וז"ל "הגה: ואם הוציאו על רפואות בחליו, יש לו דין שאר חוב, שאם ידוע כמה הוציאו ושלא נפרע בחייו, נפרעין מן היתומים" עכ"ל. הנה מבואר שהמוציא הוצאות להציל נפש מישראל, אפילו מת החולה, חייבים היורשים לשלם, כיון שהחולה נתחייב בזה מיד, וחל החיוב על נכסיו.

העולה מזה: המוציא הוצאות להציל נפש מישראל, אפילו מת החולה, חייבים היורשים לשלם, כיון שהחולה נתחייב בזה מיד, וחל החיוב על נכסיו.

שיטת שו"ת צבי תפארה

והנה בשו"ת צבי תפארה, להגאון בעל דרכי תשובה ז"ל בסימן לב, נשאל שם אודות אחד שהיה לו בן חולה מסוכן רחמנא ליצלן בכפר אחד ביום הכיפורים, ואיש אחד אמר לישראל בעל עגלה שישלח את הסוסים עם העגלה שלו לעיר הסמוך להביא רופא אל התינוק החולה הנ"ל, ושלח הבעל העגלה משרתו עם העגלה ביום הכיפורים, והביאו את הרופא ואחרי כן שבק חיים לכל חי התינוק, ולא הועילו הרפואות שנתן לו הרופא, ובכך באו לדין, ואבי החולה טען שהוא לא צוה לו להביא את הרופא, וכיון שלא הועיל הרופא כלל אינו מחויב לשלם לו. והשיב וז"ל: "הנה לענין אם צריך לשלם לו כיון שהוא לא צוה לו לנסוע כלל, וגם לא הועיל פעולתו כיון שהילד מת בר מינן, הנה הדין מבואר בחושן משפט סימן רסד בסמ"ע ס"ק י"ב ובש"ך ס"ק ד' דבירד להציל ולא הציל, אם לא היו הבעלים שם, אף על פי שלא התנה הוה ליה כאלו התנה, וצריך לשלם לו שכרו ולית דין צריך בושש" עכ"ל.

הנה מבואר, דהדרכי תשובה הביא ראייה לחיוב, מהא דסובר הסמ"ע והש"ך שהמציל ממון חבירו, והבעלים לא היו שם, הרי זה כמו שהתנה עם הבעלים, דחייב לשלם, ופלא שלא הביא מדברי הרא"ש הנ"ל. מכל מקום גם הדרכי תשובה פשיטא ליה דחייב לשלם, אפילו מת החולה.

העולה מזה: הדרכי תשובה הביא ראייה לחיוב, מהא דסובר הסמ"ע והש"ך שהמציל ממון חבירו, והבעלים לא היו שם, הרי זה כמו שהתנה עם הבעלים, דחייב לשלם, ופלא שלא הביא מדברי הרא"ש הנ"ל. מכל מקום, גם הדרכי תשובה פשיטא ליה דחייב לשלם, אפילו מת החולה.

וז"ל ביורה דעה (רנב, יב) "הפודה חבירו מן השביה, חייב לשלם לו אם אית ליה לשלם, ולא אמרינן דהוא מברית ארי מנכסי חבירו (מרדכי פ' הכונס ופ' דייני גזירות ות' מהרי"ו סי' קמ"ח קמ"ט וב"י בשם מ"כ). וצריך לשלם לו מיד, ולא יוכל למימר אני ציית לך דין. ואם אית ליה אח"כ טענה עליו יתבענו לדין, דבלא זה אין אדם פודה את חבירו. (מהרי"ו סי' קמ"ט וכ"כ הב"י)" עכ"ל.

וכן פסק בפתחי חושן (חלק ו נזיקין פרק יב, ה) וז"ל "וכן בכל הצלת גוף חבירו מסכנה חייב להוציא ממון כדי להצילו, ואם יש לניצול ממון חייב להחזיר לו" עכ"ל.

הנה נתבאר בפשיטות שכל המציל נפש מישראל, והוציא עבורו הוצאות שהיו צריכים להוציא עליו, חייב החולה לשלם לו, אם יש לו ממון.

העולה מזה: כל המציל נפש מישראל, והוציא עבורו הוצאות שהיו צריכים להוציא עליו, חייב החולה לשלם לו, אם יש לו ממון.

מת החולה ולא הועיל לו כלום

ויש לברר מה הדין אם הזמינו אמבולנס ולא הועיל, ומת החולה, האם גם כן יורשיו חייבים לשלם. והנה בסברא בודאי שאין לחלק בזה, שהרי מוכח ממקור ההלכה שטעם הרא"ש הוא, שכמו שכל נרדף ששבר כלים חייב לשלם, כך כל המוציא הוצאות על חבירו חייב הניצל לשלם לו, וכיון שהיה חולה, והיה חייב להצילו, אין כל סברא לחלק בין אם מת או לא מת, ופשיטא שכיון שהיה חייב להצילו ולקרוא לרופא או לאמבולנס כדי להצילו, חייב החולה לשלם לו, ואם מת, חל החיוב על נכסיו, ויורשיו חייבים לפרוע חוב זה, והוא כביעתא בכותחא.

וב"ה שמצאתי לרא"ש שכבר כתב כן בפשיטות, וז"ל בשו"ת הרא"ש (כלל פה סימן ב) "ששאלת, בהוצאות שהוציאו הקרובים ברופא וברפואות שהוציאו על החולה, אם יש לך לפרעם מנכסי היתומים אחרי שלא צוה החולה שיעשו אלו ההוצאות, נראה לי, דמהאי טעמא לא יפסידו בשביל שלא צוה שיעשו לו אלו ההוצאות. כי מנהג ידוע כשאדם נופל למשכב, ואינו יכול לסייע עצמו, שהקרובים משתדלים להמציא לו רפואה, וכל שכן חולה שכתבת שלעתים היה חלים ולעתים שוטה שהוצרכו הקרובים להשתדל בענינו, ואפילו איניש דעלמא שהיה משתדל להמציא רפואה לחולה בלא צווי החולה, נראה שלא יפסיד, דפקוח נפש הוא, וכל הזריז הרי זה משובח. לכן אם ידוע הדבר בעדים שהוציאו יציאות בחייו, ושלא נפרעו בחייו, תפרעו מנכסי היתומים, אבל אם אינו ידוע בעדים כמה הוציאו, וגם

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

שיטת הציץ אליעזר

והנה מצאנו לרבינו המהרשד"ם שפסק שאם הוציאו הוצאות להציל אחד מרדת שחת, שחיוב ההצלה הוא יותר מחיוב להציל גופו, ולבסוף לא הועיל, ופסק שכיון שלא עלה בידם פטור לשלם, והביא ראיה מחושן משפט (רסד, ד) שאם ירד להציל ולא הציל פטור לשלם, ולא כסובר כשיטת הסמ"ע הנ"ל, והאריך בזה.

אבל דברי המהרשד"ם לכאורה דלא כדברי הרא"ש הנ"ל, וכדי ליישב הסתירה מדברי הרא"ש הנ"ל, כתב בשו"ת ציץ אליעזר (חלק י סימן כה פרק כט) וז"ל "אולם לאחר עיון קצת נראה, דאין סתירה מדברי הרא"ש, דיש לומר דהמדובר בהרא"ש שלשעתן הועילו הרופא והרפואה שהשתדל זה להמציאן עבורו, ורק לאחר מיכן תקף עליו שוב חליו והלך לעולמו, ומשום כך חייב שפיר הרא"ש להחזיר מהנכסים עבור אותה ההשתדלות להמציא לו בזמנו הרופא והרפואות, אבל בגוונא שנתברר שאותה ההשתדלות לא הועילה כלל, כנידון המהרשד"ם, או כנידון הצבי תפארת, בכל כגון דא יש לומר ששפיר יודה גם הרא"ש שאין חיוב לשלם לו, וכפי שפסק המהרשד"ם.

המהרשד"ם פוסק, שאם הוציא הוצאות ולא הועיל לחולה, ומת, פטור מלשלם. וכדי ליישב הסתירה מדברי הרא"ש, מתרץ הציץ אליעזר, דהרא"ש מחייב רק באופן שהועיל לחולה לפי שעה, ולאחר כך מת, אבל אם הזמין רופא או אמבולנס ולא הועיל לו ומת, גם הרא"ש מודה שפטור מלשלם.

העולה מזה: המהרשד"ם פוסק, שאם הוציא הוצאות ולא הועיל לחולה, ומת, פטור מלשלם. וכדי ליישב את הסתירה מדברי הרא"ש שפוסק שגם אם מת חייבים לשלם מנכסיו, מתרץ הציץ אליעזר, דהרא"ש מחייב רק באופן שהועיל לחולה לפי שעה, ולאחר כך מת, אבל אם הזמין רופא או אמבולנס ולא הועיל לו ומת, גם הרא"ש מודה שפטור מלשלם.

הנראה לעניות דעתי בזה

ובאמת מה שחילק הציץ אליעזר בין דברי הרא"ש לדברי המהרשד"ם לא ברורים כלל וכלל, דהרי דברי הרא"ש ברורים מאוד, שכיון שיש חובת הצלה, כבר נתחייב החולה לשלם, ומאי נפקא מינא אם הועיל או לא הועיל, ולא יעלה על הדעת להעמיד את דברי הרא"ש רק באופן שקצת הועיל, ואם כבר מת פטור מלשלם, דדברי הרא"ש ברורים מאוד, שחובת התשלום הוא עבור חובת ההצלה בלבד, ואין בזה כל פקפוק.

ומלבד זאת, מה שדימו דין זה לירד להציל ולא הציל, לא זכיתי להבין כלל, דמה ענין הצלת ממון להצלת נפשות, והרי הרא"ש תמך יתדותיו מדין מצות עשה מהתורה להציל נפש מישראל ומלא תעמוד על דם רעך, ומוכיח הרא"ש שלא חייבו אדם להציל נפש מישראל מממונו, וחז"ל חייבו את הניצל שישלם, כמו נרדף ששבר כלים, וזו סברא הגיונית ופשוטה, ומי יבוא לחלוק על רבינו הרא"ש שתמך יתדותיו בדברי הגמרא, ופסקו הטור והרמ"א והסמ"ע והש"ך כדבריו בלא כל פקפוק, ואפילו אם מת החולה, כמבואר ברמ"א בחושן משפט קח סעיף א, ואיך יתכן להעמיד דברי הרמ"א רק באופן שקצת הועיל כו', זה דברים שלא יעלה על הדעת כלל.

וגם לא זכיתי להבין כלל דברי המהרשד"ם, שמשווה דין ירד להציל ולא הציל שהוא הצלת ממון, להצלת נפשות שחייב אדם להציל נפש מישראל וכדברי הרא"ש, לכן למעשה אין לנו אלא דברי הרא"ש, שכל המציל נפש מישראל חייב הניצול לשלם למצילו תשלום בדין.

ולמעשה ראיתי עוד הרבה מחברים שפסקו בפשיטות, שמי שמזמין אמבולנס או רופא אפילו לבסוף לא היה צורך, חייב החולה לשלם, וכך נראה הלכה למעשה בלא ספק.

העולה מזה: קשה מאוד להעמיד את דברי הרא"ש רק באופן שהועיל, שפסק דברי הרא"ש מוכח, שאיירי אפילו לא הועיל כלל, דחייב לשלם על זה שהציל, לכן נראה הלכה למעשה, שכל המציל נפש מישראל, חייב לשלם למציל, ואפילו לא הועיל לו.

שיטת הרמ"ע מפאנו

והנה תמכנו יתדותינו על דברי הרא"ש (שו"ת פה, ב), וכפסק הרמ"א בחושן משפט (קח, א) אבל יש לעיין בזה, דהנה רבי עקיבא אייגר (שם) מציין לדברי הרמ"ע מפאנו, שכתב בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן פט) וז"ל "דהרא"ש טעמיה דסבירא ליה, דההיא דאמר בפרק שני דייני גזרות הפורע חובו של חברו וכו' דוקא במזונות האשה, והכין כתב בפסקיו התם בשם ר"ת ז"ל, אבל בפורע חובו סבירא ליה דחייב והכי נמי דכוותה, וטעמיה אתפרש גם כן בחושן משפט סימן קכח, אבל לדין דקיימא לן דאפילו בחוב דעלמא הניח מעותיו על קרן הצבי, והכין אפסיקא הלכתא בהדיא, ליכא לפלוגי כלל בין חוב לרפואה, והיינו דלא משתמיט חד מהנך רבואתא לפלוגי בהא מלתא אלא הרא"ש ז"ל כדאמרן, ולא הודו לו חבריו" עכ"ל.

הנה מבואר דסובר הרמ"ע, דהא דסובר הרא"ש שחייב הניצל לשלם הוא או נכסיו, ואינו פטור מדין פורע חובו, כי הרא"ש לשיטתו שפוסק שבכל פורע חובו חייב, אבל לדין שאנו פוסקים שכל פורע

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

לפי ראות עיני בשר ודם - שאינו מבין ברפואה - ראוי לקורא לעזרה, חייב הלה לשלם את ההוצאות.

נטל ממון אחרים להציל האם חייב לפרוע לאחרים

אבל צריך לדעת, שכל מה שנתבאר לעיל שהמוציא הוצאות להציל חברו, יש לפרוע לו את ההוצאות, חיוב זה הוא אך ורק על הניצל או על נכסיו, אבל מי שנוטל ממון אחרים להציל אחרים, ואין הניצולים יכולים ליתן לו ממון, בודאי חייב לפרוע למי שנטל מהם ממון אפילו שנטל כדי להציל אחרים, ואין יכול לטעון שאין חייב לשלם כיון שנטל ממון כדי להציל אחרים.

שאף על פי שפסק המחבר בחושן משפט (שפ, ג) "ואחד שרדף אחר הרודף להציל את הנרדף, ושבר כלים בין של רודף בין של כל אדם, פטור, כדי שלא יבואו מלימנע מלהציל את הנרדף" ע"כ ומקורו בסנהדרין (עד, א), והנה מבואר שהרודף להציל, פטור לשלם כלים ששבר לאחר, פשיטא דזה דוקא לענין מזיק, אבל מעולם לא התירו חז"ל ליטול ממון חברו, כדי להציל חברו, ובודאי חייב.

ולמדתי זאת מדברי מרן הגר"מ פינשטיין זצ"ל, וראוי להביא דבריו, כי הם יסוד גדול בדינים הללו, וראיתי מי שטעה בין חיוב של הניצל לשלם, ובין חיוב של אחרים, דבר ברור כפי שכתבנו, שכדי להציל נפש מישראל צריך להוציא ממון, והחיוב חל על החולה או על נכסיו, אלא שאם אין החולה יכול לשלם, משלם המציל, ואם נטל ממון אחרים, חייב המציל לשלם, אלא שבודאי יכולים הנושים למחול לו מדין מצות צדקה ומעשר.

וז"ל בשו"ת אגרות משה (חושן משפט חלק ב סימן סג), בענין חיוב פריעת ממון שלוה להצלת נפשות.

"הנה בענין הממון שלוה מעלת כבודו במשך המלחמה העולמית ושלח לאירופה כדי להציל נפשות ישראל מן ההרגה, וכונתו היתה שהצבור יפרע את חובו, וכעת נתבע מעלת כבודו לפרעו, מה שכותב כבוד תורתו שטענתו היא שמדינא אינו חייב כלום, אלא מחמת שהורגל להתנהג במדת חסידות לפני משורת הדין, רוצה לשלם מעט מעט בסכומים קטנים ומטעם זה יוכל ליתן למי שירצה.

הנה במחילה מכ"ג חייב כתר"ה ע"פ דין התורה בחיוב גמור ואין בזה שום שקלא וטריא, כי בין להציל עצמו ובין להציל אחרים כשהציל בממון אחרים, חייב לשלם כידוע מגמ' ופוסקים. והתקנה שאמר רבה בב"ק דף קי"ז ע"ב וסנהדרין דף ע"ד ע"א ברודף להציל ששבר כלים של כל אדם פטור, שאם אי אתה אומר כן אין לך אדם שמציל את חברו מיד הרודף, הוא רק ליפטר מדין מזיק, ורק מהמונעים בדרכו,

חובו פטור, כמבואר בחושן משפט קכח, א אם כן גם בזה פטור לשלם.

ובודאי אינני ראוי להרהר חלילה בדברי קדשו, אבל תורה היא וללמוד אני צריך, דהנה הא פשיטא שהרמ"א אינו סובר כן בדברי הרא"ש, שהרי הרמ"א פוסק שכל פורע חובו פטור, כמבואר שם שכתב על דברי המחבר שפסק שכל פורע חוב חברו פטור, וז"ל (חושן משפט קכח, א) "וכן נראה לי עיקר. ודלא כיש חולקין ואומרים דחייב לשלם" עכ"ל, וכן סתמו בזה כל נושאי הכלים, ולא הקשו על דברי הרמ"א שסותר דבריו זה לזה, אם כן פשיטא להו שאין כל שייכות בין דין פורע חובו לחיוב מציל נפש מישראל, ודברי הרא"ש יסודן במה שפסק שהניצל על ידי ממון חברו חייב לשלם, כמבואר בפסקי הרא"ש בסנהדרין שם, ולפי זה בודאי יחול החיוב על נכסיו, ואין לזה שום שייכות לדין פורע חוב חברו, ולא זכיתי להבין דברי קדשו של הרמ"ע. ולמעשה, כיון שהרמ"א ושאר פוסקים פשיטא להן שחייב לשלם, גם לשיטתנו שפורע חובו פטור, בודאי כך הלכה.

העולה מזה: הרמ"ע מפאנו כותב, שהרא"ש שמחייב לשלם, הולך לשיטתו שסובר שכל פורע חוב חברו חייב לשלם, מלבד הזן את אשת חברו, אבל לדידן דכל פורע חוב חברו פטור לשלם, גם המציל חברו פטור לשלם, שהוא כפורע חובו. והרמ"א ושאר פוסקים בודאי אינם סוברים כן, ולכן סתמו שחייב לשלם אפילו שפסקו דפורע חוב פטור, כיון דאין שייכות בין פורע חוב חברו לדין זה, דחייב להציל נפש מישראל, וחייבו את הניצל לשלם על הצלת נפשו.

הזמין אמבולנס ולא היה צורך בזה

ולאחר שנתבאר שהמזמין אמבולנס לחולה, אפילו לא הועיל חייב החולה לשלם, יש לעיין מה הדין באופן שהתברר שלא היה צורך בזה, כגון שהחולה היה מעולף, והתעורר באמבולנס, או שהיה שיכור כמו בנידון דידן, וחששו לחייו, האם גם בזה חייב החולה לשלם. ונראה בפשיטות, שגם באופן זה חייב לשלם, כיון שמי שאינו בקי ברפואה, ורואה אדם מעולף, חובה להזעיק הצלה, כיון שאין ידוע מה מצבו, ואין לומר שיכול היה לבדוק אם הוא שיכור, שגם שיכור לפעמים הוא בסכנת נפשות, כידוע שיש חולים ששתיית אלכוהול היא סכנת חיים עבורם, ומי יודע אם הלה אינו חולה מסוכן, לכן פשיטא שחייב הזעיק עזרה, ולקרוא לאמבולנס להציל את חייו, ועל כל זה תיקנו חז"ל כפסק הרא"ש, שהחולה חייב לשלם.

העולה מזה: הזמין אמבולנס להציל חיי חברו, וטעה, דבאמת לא היה צריך, שהיה רק שיכור, או שהתעלף ומיד התעורר, אם

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

מדברי הרא"ש שפוסק שגם אם מת חייבים לשלם מנכסיו, מתרץ הציץ אליעזר, דהרא"ש מחייב רק באופן שהועיל לחולה לפי שעה, ולאחר כך מת, אבל אם הזמין רופא או אמבולנס ולא הועיל לו ומת, גם הרא"ש מודה שפטור מלשלם.

ה. קשה מאוד להעמיד את דברי הרא"ש רק באופן שהועיל, שפטור דברי הרא"ש מוכח, שאיירי אפילו לא הועיל כלל, דחייב לשלם על זה שהציל, לכן נראה הלכה למעשה, שכל המציל נפש מישראל, חייב לשלם למציל, ואפילו לא הועיל לו.

ו. הרמ"ע מפאנו כותב, שהרא"ש שמחייב לשלם, הולך לשיטתו שסובר שכל פורע חוב חבירו חייב לשלם, מלבד הזן את אשת חבירו, אבל לדין דכל פורע חוב חבירו פטור לשלם, גם המציל חבירו פטור לשלם, דהוא כפורע חובו. והרמ"א ושאר פוסקים בודאי אינם סוברים כן, ולכן סתמו שחייב לשלם אפילו שפסקו דפורע חוב פטור, כיון דאין שייכות בין פורע חוב חבירו לדין זה, דחייב להציל נפש מישראל, וחייבו את הניצל לשלם על הצלת נפשו.

ז. הזמין אמבולנס להציל חיי חבירו, וטעה, דבאמת לא היה צריך, שהיה רק שיכור, או שהתעלף ומיד התעורר, אם לפי ראיות עיני בשר ודם - שאינו מבין ברפואה - ראוי לקורא לעזרה, חייב הלה לשלם את ההוצאות.

ח. מי שנוטל ממון אחרים להציל אחרים, ואין הניצולים יכולים ליתן לו ממון, בודאי חייב לפרוע למי שנטל מהם ממון אפילו שנטל כדי להציל אחרים, ואין יכול לטעון שאין חייב לשלם כיון שנטל ממון כדי להציל אחרים.

ט. ראה בחור מעולף, והזמין אמבולנס, והתברר שהיה שיכור, הבחור חייב לשלם, כיון שכל המוציא הוצאות להצלת חבירו, הניצול חייב לשלם, אפילו אם התברר שלא היה צורך בזה, כיון שלפי ראיות עיני בשר ודם, היה חייב להצילו. והנוטל ממון מאחרים להציל אחד, ואין הניצול יכול לשלם, חייב לשלם מכיסו מה שנטל.

אבל להפטר מחיוב גזל והלוואה לא תקנו. ואף במזיק שלא בעומדים בדרכו כהא דרודף ששבר נמי אינו בכלל התקנה, ולכן אי לאו מדין מלך פורץ גדר לעשות לו דרך היו חייבין לשלם על שרפת הגדישין בב"ק דף ס' ע"ב אף שהיה זה להצלת רבים ולא היה גם בזה התקנה "עכ"ל.

העולה מזה: מי שנוטל ממון אחרים להציל אחרים, ואין הניצולים יכולים ליתן לו ממון, בודאי חייב לפרוע למי שנטל מהם ממון אפילו שנטל כדי להציל אחרים, ואין יכול לטעון שאין חייב לשלם כיון שנטל ממון כדי להציל אחרים.

פסק דין בנידון דידן

ולאחר שנתבאר שהמציל את חבירו והוציא הוצאות, חייב הניצול לשלם, ואפילו התברר שלא היה צורך בזה, אם כן בנידון דידן שראה בחור ישיבה מעולף חייב הבחור לשלם, כיון שכל המוציא הוצאות להצלת חבירו, הניצול חייב לשלם, אפילו אם התברר שלא היה צורך בזה, כיון שלפי ראיות עיני בשר ודם, היה חייב להצילו. והנוטל ממון מאחרים להציל אחד, ואין הניצול יכול לשלם, חייב לשלם מכיסו מה שנטל.

דינים העולים:

א. כל המציל נפש מישראל, והוציא עבורו הוצאות שהיו צריכים להוציא עליו, חייב החולה לשלם לו, אם יש לו ממון.

ב. המוציא הוצאות להציל נפש מישראל, אפילו מת החולה, חייבים היורשים לשלם, כיון שהחולה נתחייב בזה מיד, וחל החיוב על נכסיו.

ג. הדרכי תשובה הביא ראיה לחייב, מהא דסובר הסמ"ע והש"ך שהמציל ממון חבירו, והבעלים לא היו שם, הרי זה כמו שהתנה עם הבעלים, דחייב לשלם, ופלא שלא הביא מדברי הרא"ש הנ"ל. מכל מקום, גם הדרכי תשובה פשיטא ליה דחייב לשלם, אפילו מת החולה.

ד. המהרשד"ם פוסק, שאם הוציא הוצאות ולא הועיל לחולה, ומת, פטור מלשלם. וכדי ליישב את הסתירה